

Universitätsbibliothek Paderborn

Reverendissimi Ac Illustrissimi D.D. Antonii Godeau Episcopi Venciensis Viri Celeberrimi Theologia Moralis

Ex Purissimis Sacrae Scripturae, Patrum Ac Conciliorum Fontibus Derivata,
Notis Theologicis Illustrata, Duasque In Partes Divisa

Complectens Tractatus I. De quarto, quinto, & sexto decalogi Præcepto II.
De septimo decalogi Præcepto. III. De octavo decalogi Præcepto. IV. De
Ecclesiae Præceptis. V. De Sacramentis in genere & quibusdam in specie.
VI. De Pœnitentia. VII. De Matrimonio

Godeau, Antoine

Augustae Vindelicorum, 1774

Tractatus III. De residuis tribus decalogi Præceptis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-53587](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-53587)

TRACTATUS III.

DE
RESIDUIS TRIBUS DECALOGI
PRÆCEPTIS.

SECTIO I.

DE
OCTAVO DECALOGI PRÆCEPTO.

CAPUT I.

Mendacii descriptio, divisio, & malitia.

Prohibet hoc Præceptum injuriam omnem & injuriam, quæ contra proximum committitur vel falso testimonio, vel injusta sententia, vel mendacio, vel detractio, vel temerario judicio, aut hujusmodi aliis. Quoniam autem frequentius ab hominibus mendacium committitur, de hoc accuratius agam. Sancti Augustini premam vestigia, qui insignes duos de Mendacio libros scripsit, in quibus quæstiones pene omnes, quæ circa illud proponi possunt, diligenter examinat.

Mendacium juxta hunc sanctum Doctorem est falsa verbi significatio ad fallendum, vel falsa contra mentem locutio. Dixi *verbi*; quia verbo præcipue mendacium committitur, quamvis

scripto etiam, vel signis committi queat. Ut mendacium sit peccatum, fallendi seu fallendi enuncianti intentionem adesse necessum est; si *materialiter* tantum non *formale* esset mendacium, quod solum aut veniale, aut mortale constituit peccatum.

Dividitur autem mendacium formale in *jocosum*, quod fit meræ voluptatis seu delectationis causa, absque omni præjudicio tertii: *officiosum*, quod fit propriæ vel alienæ utilitatis gratia absque tamen cujusdam tertii damno: *damnosum*, quod in alterius damnum vergit, estque grave peccatum, si damnum grave proximo afferat. Idem de mendacio jocosum, et officioso, quod ex circumstantiis personæ, loci &c. scandalum causat, sentiamus oportet.

Fuerunt (& forsan adhuc sunt), qui mendacium mere jocosum, aut officiosum licitum esse putabant. At horum opinio omnino falsa, et erronea est censenda. Mendacium enim suæ natura directe Deo opponitur; nam *Deus veritas est*; veritatem autem mendacium lædit; ut quid igitur illud impune Deus ferat. Paucis mendacium legi naturali, legi scriptæ utriusque testamenti, legi ecclesiasticæ, omniumque Sanctorum praxi adversatur.

Vocem homini natura dedit, ut animi sensus ipse promeret; cum vero verbis utitur ad animi sensus fingendos vel simulandos, hunc ordinem turbat, & naturæ fini repugnat. Porro nihil aliud est mendacium, quam falsa verborum significatio, qua proximus decipitur.

Legit

Legem suam Judæis Deus tradens mendacium prohibet. Ait enim: *Non mentiemini, nec decipiet unusquisque proximum suum* (Levit. 19.). *Odit Dominus proferentem mendacia* (Prov. 6.). *Abominatio est Domino labia mendacia* (Prov. 12.). *Perdes omnes, qui loquuntur mendacium* (Psalm. 5.). *Os, quod mentitur, occidit animam* (Sap. 1.). *Noliurare mendacium adversus fratrem tuum* (Eccles. 7.). Sanctus Augustinus affirmat, facilius in veteri, quam in nova lege veniam meruisse mendacium. Quando autem querit, an licitum sit mendacium, ait se non de homine loqui, qui Ægyptum, vel Jerichuntem, vel Babylonem, aut terrestrem Jerusalem incolat, quæ cum filiis suis servit; sed loqui de cive libera civitatis & æternæ, quæ sursum in Cælum est. *Filii autem illius civitatis, filii sunt utique veritatis; qui si quando casu mentiantur, petunt humiliter veniam, non inde querunt insuper gloriam.*

Ratio, quare inter Christianos gravius peccatum est mendacium, hæc est, quia ipsi Jesu Christi sunt membra, qui ait: *Ego sum veritas* (Joan. 14.): ejusdemque corporis singuli sunt membra. Idcirco Apostolus ad Ephesios scribens sic inquit: *Propter quod deponentes mendacium, loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo, quoniam sumus invicem membra* (Ephes. 4.). In naturali corpore membra non se invicem fallunt; sed si quid patitur unum membrum, compatiuntur & cætera (inquit

Apostolus 1. Cor. 12.); quia naturalis corporum lex hanc compassionem & opitulationem requirit. Id in mystico quoque corpore est servandum: fidelium quilibet proximum suum vere amare, illique vere opitulari debet, nec erga ipsum fictione aut dissimulatione uti; quod nisi faciat, eo gravius peccatum committit, quo naturali corpore est nobilius, & civili christiana societas est sanctior.

Mendaces extra Ecclesiam debent expelli, sicut in Apocalypsi legitur: *Foris canes, & venefici, & impudici, & homicidæ, & idola servientes, & omnis qui amat & facit mendacium (cap. 22.)*. Cum mendaces post veneficos, impudicos, & homicidas recenseat sanctus Spiritus, cæteris magis abominandos esse mendaces videtur innuere. Revera mendax veritas sua mendacii veneno inficit, eorum puritatem fictione corrumpit, animam suam, & sæpe audientium etiam animam occidit. Hinc, ut refert Burchardus (*lib. 19. c. de falsis testib.*), eidem olim Ecclesia pœnitentiæ mendaces subdidit, ac adulteros & homicidas. *Qui affirmaverit verum quod falsum est, pœnitentiam agat ut adulter, ut homicida, qui sponte id factum admisserit.*

Mendacium Sancti semper vitarunt tamquam peccatum summe detestandum, quo nempe injuria afficitur Deus Pater, ejusque Filius, & sanctus Spiritus, qui in sua personali proprietate est veritas.

Peculiari etiam ratione inter Christianos præ infidelibus gravius est peccatum; quia videlicet credunt Christiani Jesum Christum secundum Divinitatem suam Patris sui substantiale esse Verbum, & figura substantiæ ejus, ut ait Apostolus (Hebr. 1.). Exterius hominis verbum hujusmodi interioris Verbi Patris cælestis quædam est imago. Proferentis ergo sensum debet vere exprimere; quando autem animi sensum simulat aut fingit, suum lædit prototypum.

At dicet fortasse aliquis, hæc omnia de mendaciis esse accipienda, quæ proximo damnum afferunt; non vero de officiosis mendaciis, quæ joci causa proferuntur, absque intentione nocendi alicui.

Sanctus Augustinus perspicue docet, neque pro vita hominis servanda licitum esse mentiri. Quomodo (ait lib. 1. de Mendac.) non per-versissime dicitur, ut alter corporaliter vivat, debere alterum spiritualiter mori? Ratio est, quia proximi dilectio a suiipsum dilectione mensuram debet accipere. Quomodo igitur sicut seipsum proximum diligit, qui ut temporalem illius vitam servet, æternam ipse vitam mentiendo amittit? Exemplum sanctus Doctor affert Firmi Tagastensis Episcopi, qui cum domi suæ hominem abscondisset, quem Cæsaris ministri morte plectendum quærebant, urgebantque Episcopum ut illum proderet, hoc semper illis dedit responsum: *Nec prodam, nec mentiar.* Hoc audito responso pluribus illum cruciatibus Officiales afflixere, sed nihil amplius extorquere
um-

unquam potuerunt. Ad regiam urbem deduc-
 tus est Episcopus, ejusque constantiam Anguli
 mirati sunt, qui honore afficiendum judicatum
 illique donarunt reum, quem celaverat. Exem-
 plum hic Episcopus exhibet, quo interrogatus
 aliquis, an quæsitus homo hic lateat, aut ibi,
 si nihil respondet, suspicionem dat inquirenti-
 bus; quod ibi homo ille lateat; si autem respon-
 det, illum non prodam, eandem suspensionem
 tribuit: ideoque vel taceat, qui interrogatur
 vel loquatur, quæsitus homo invenitur, & ad
 supplicium rapitur. Respondet, non licitum
 esse æquivocis uti, nec in manicam inferendi
 manum dicere: Hic non existit; sed si nescias
 ubi quæsitus homo lateat, sine timore ullo re-
 sponde: ubi lateat nescio; si vero scias, memo-
 ri non debes, sed respondere: Scio ubi lateat,
 nec prodam: *pro qua fide atque humanitate
 quidquid fortiter tuleris, non solum non culpabile,
 sed etiam laudabile judicatur.* Exceptio mi-
 hilominus regulæ huic est addenda; nam si reus,
 qui quæritur, crimen aliquod contra Rempubli-
 cam, vel Principis vitam, vel Ecclesiam peccave-
 rit, tunc eum prodere oporteret: at extra hunc
 casum nemo tenetur hominem prodere domi-
 suæ absconditum, sed neque mentiri debet, ut
 illum servet. *Dicitur ergo (inquit sanctus Au-
 gustinus) es falsum testimonium, & occisura
 animam tuam, ne occidatur homicida?* Neque
 pro innocentis vita servanda mentiri licet, eju-
 modi enim peccatum est mendacium, ut nulla um-
 quam ratione licitum esse possit, neque pro vita
 propria servanda, multo vero minus pro aliena.

Mentio

Mentiri quoque non licet pro castitate propria, vel filiae suae contra iniquum raptorem servanda. Rationem affert sanctus Augustinus, quia corporis castitas ab animi castitate pendet ac proficiscitur. Quamobrem si mens mendacio corrumpitur, vere castum corpus non servatur: cum vero corpus vim patitur, quin veritatis voluptatis amor accedat, cui voluntas repugnat, vexatio haec est potius dicenda, quam corruptio. *Non ergo peccantem approbat, qui pro alio non peccat, & neutrum placet ei, qui utrumque mollet admitti; sed illud, quod ad se pertinet, etiam potestate non perpetrat, quod autem ad alterum, sola voluntate condemnat.*

Aegyptiacarum obstetricum affertur exemplum, quae Pharaoni mentitae sunt, & Rahab, quae mentiendo Josue exploratores servavit, quam tamen Deus muneratus est. Non igitur ipsae peccarunt, secus opus pravum remuneratus Deus esset. Respondet sanctus Augustinus, Aegyptiacas obstetrices Deum remuneratum esse, non quia mentitae sunt, sed quia erga Israeliticos pueros misericordes fuere. *Non est in eis remunerata fallacia, sed benevolentia, benignitas mentis, non iniquitas mentientis.* Quemadmodum enim nec absurdum nec insolitum esset, si aliquod ante commissum peccatum Deus illis dimisisset propter bona opera postea facta; ita mirari non debemus, si utrumque opus Deus simul respiciens, misericordiam scilicet, & mendacium, illam muneratus est, & hoc dimisit.

Quoad

Quoad Jacobi exemplum, qui patri suo Ioseph se filium suum Esau esse dixit, idem sanctus Augustinus responderet, non hoc fuisse mendaciam, sed mysterium. Quæ si mendacia dixerimus, omnes etiam parabolæ ac figuræ significantiarum quarumcumque rerum, quæ non ad proprietatem accipiendæ sunt, sed in eis aliud ex alio est intelligendum, dicentur esse mendacia: quod aliis omnino. Quæ significantur enim, utique ipsa dicuntur: quæ verborum velo teguntur, ut verum pie querentis exerceant, & ne nuda & prompta vilescant.

Numquam igitur mentiri licet, nec potest unquam bonum esse mendacium, quoniam malum semper est peccatum. Mentiri non licet
 1. circa religionis dogmata: atque hoc est omnium pessimum mendacium, 2. nec quando mendacium alteri nocet, 3. nec quando alterum potest juvare, 4. nec propter voluptatem, quam mentiens capit, 5. neque ut alios quis oblectet, eisque carus fiat, 6. neque ad proximi salutem procurandam, si forte hac arte converti queat, 7. neque ut alium a peccando cohibeas; ad illud enim peccatum pertinet, qui illud committit, 8. neque ut propria vita, vel castitas servetur, vel spirituale aliquod bonum, quod inviti nemini vi rapi potest.

Jocosa mendacia semper mala sunt, nec Deum unquam vel leviter lædere debet Christianus oblectandi se causa. De otiosis verbis a Deo judicabimur, quando igitur magis de mendaciis? Qui autem levibus assuescit mendaciis,

in graviora paullatim prolabetur, quæ amplius sunt nocitura. Jocosum mendacium, & leve plerumque peccatum, lethale evadit, si grave audientibus scandalum præbet; hoc enim caritati adverfatur.

CAPUT II.

Æquivocationibus uti non licet.

Novi quidam Casuistæ mendacii malitiam velare student æquivocis; quæ licita esse docent; at id ingeniose magis, quam vere efficiunt. Certum est enim æquivocis utentem verba contra eorum naturam adhibere, cogitationesque suas non declarare, sed tegere; atque ideo proximum suum fallere, quia interroganti eidem aliud intelligendum proponit ab eo diversum, quod ipse mente celat. *Nihil aliud* (inquit sanctus Augustinus *quæst. super Deuter.*) *in verbis loquentium quæritur, nisi voluntas, propter quam enunciandam verba instituta sunt.* Et alibi ait: *Nihil aliud sunt verba quam signa; significando enim verba sunt: tolle significationem a verbo, strepitus inanis est.* Denique ita concludit: *Et utique verba propterea sunt instituta: non per quæ homines invicem fallant, sed per quæ in alterius quisque notitiam cogitationes suas proferat. Verbis igitur uti ad fallaciam, non ad quod instituta sunt, peccatum est* (*Enchir. cap. 22.*). Qui in alium finem verbis utitur, hic fallaciam in Rempublicam invehit, & sinceritatem, bonamque fidem ab ea repellit. Etenim si vigeat hic verborum usus, quid aliud erunt homi-

hominum societates, quam congressus fallacium hominum, qui intimos sensus suos nunquam declarabunt, nec sibi invicem credent? Nonne ista sunt labia dolosa, quæ in iudicio Deus periet? *Disperdat Dominus universa labia dolosa* (Psalm. 11.). Nonne istud est os bilingue, quod Deus detestatur? *Os bilingue detestatur* (Proverb. 8.) (a).

(a) Propositiones tres, quæ amphibologias, mentalesque restrictiones absolute licitas affirmabunt Innocentius Papa XI. damnavit, easque supra (Part. I. pag. 574.) recensui. Nihilominus duplicem mentis restrictionem videlicet propriam, & impropriam graves Auctores distinguunt. Propria seu stricte talis juxta illos tunc contingit, quando loquens aliquid aliud, quam in mente gerit, verbis exprimit, ita ut alter bene advertens nec ex verbis, nec ex circumstantiis aut alio loquentis mentem assequi possit, uti quærens num Petrum videris, respondeas: *Non vidi*, subintelligendo *in campis* &c. aut pauperi suppetenti reponas: *Nihil habeo*, intus addens *pro te*. *Impropria* seu late dicta tunc fit, quando alter bene advertens sive ex verbis, sive ex nonnullis circumstantiis, sive ex usu mentis loquentis cognoscere posset, utut ex distractione inadvertentia, aut imperitia hic & nunc non cognoscat. Ut si Confessarius, Legatus, Secretarius de quodam secreto interrogati, id se non scire respondeant. Hanc licitam, imo ad gravem quædam incommoda vitanda nonnumquam necessario adhibendam esse docent; licet illam præteritam vaticano fulmine protritam fateantur. Alii æque graves Doctores, qui cum Auctore sentiunt, omnes æquivocationes, mentisque restrictiones

Verum æquivocorum usus in reorum judiciis longe perniciosior est, quam in civili societate. Animadvertere oportet, duas conditiones requiri, ut reus in iudicio veritatem absque æquivocis fateri teneatur. Prima est, ut a proprio iudice interrogetur; nempe a iudice, quem Princeps statuit, cuius auctoritas vano ullo privilegio nequeat imminui. Secunda vero est, ut iuris forma servetur; scilicet, ut reus de crimine quodammodo publico interrogetur, cuius magna extent indicia, vel saltem adversus reum semiplena probatio, nempe attestatio testis omnium exceptione majoris.

Si hæc duo concurrant, debet reus absque æquivocis veritatem proferre, & iudicis juxta intentionem

restrictiones christianæ sinceritati, ac simplicitati evangelicæ repugnare, ac omnes indiscriminatim Pontificia censura perstringi affirmant, præsertim quia nulla vera hujusmodi restrictionum necessitas. Nam si de re tibi sub secreto commissa interrogaris, respondere debes, interrogationem istam illicitam esse, adeoque nec responsione honorandam. Reus vero non legitime interrogatus, respondeat, se nihil habere, quod hic dicat. Addunt non esse absurdum, quod certis in casibus nulla licita veritatem occultandi via restet, sicut sæpe contra injustum aggressorem se defendendi media desunt. Quodsi varias ancipites Christi & Apostolorum loquendi formulas eisdem obijcias, illos divino spiritu præditos non æquivoce, sed figurative, parabolice, mystice, prophetice locutos fuisse respondentes. Jam saniora ipsemet eligas.

Godeau Theol. Mor. Pars II.

T

intentionem respondere, quamvis ex sua responsione morte esset damnandus. Quod si non licere respondeat, mortaliter peccat, & propter jusjurandum, quo se ad veritatem promittendum obstrinxit, & propter mendacium in iudicio prolatum.

CAPUT III.

Suspicionis, & Iudicii temerarii descriptiones, & antidota.

Inter injurias, quibus proximus læditur, etiam suspicio falsa, ac temerarium iudicium occurrunt, tantumque nexum ad invicem habent, ut vix discerni possint. Initio de proximi virtute hæsitamus; postea eum malum esse suspicamur, tandem eundem tamquam malum eodemdemnamus. Quandoque in suspitione sistimus, quandoque hac omissa statim ad iudicium progredimur. Tunc autem *iudicium temerarium* fieri dicitur, quando ex levibus conjecturis, debilibusque indiciis malum aliquod de alio quocerto credit. Si integra pravæ huic opinioni fides non præstatur, tunc non iudicium sed temeraria *suspicio* erit. Quando revera prava est actio, certa que argumenta adfunt ad eam eodemdemnamam tunc excusari illa non debet; nec qui eam damnat, temere iudicat. Sacræ litteris iis maledicunt, qui malum bonum, & bonum malum vocant (a).

(a) Aliud est de actu, aliud de persona agente iudicare. Actum aperte malum in se excusare non potest.

III. *Suspicionis, & Judicii temerarii &c. 291*

Judicium temerarium imo & suspicio, si ex latente animi rancore, aut malo affectu promanet, grave est peccatum, si tamen levis sit materia, aut actus non plene deliberatus, prout in bonis, ac timoratae conscientiae hominibus nonnumquam contingit, veniale peccatum reputari ejusmodi judicium vel suspicio poterit (a).

Maxima pars generis humani indiscreto judicio ad reprehendum prompta & parata esse probatur, cum ita tamen non se velit ab aliis judicari, quomodo vult alios judicare: ut animadvertit sanctus Augustinus (Serm. i. post Trinit.).

possumus; saepe tamen personam; quae ex ignorantia, inconsideratione &c. erronee forsitan ita egit. Quodsi neque hoc circumstantiae admittant; ut praescindamus, judiciumque justo ac omniscio Judici relinquamus, recta ratio, & caritas praecipunt; si enim proximus peccans interno semel judicio sit condemnatus, externa murmuratione, ac detractioe praiceps lingua brevi in condemnatum desæviet. Non igitur eris iniquus detractor, si judicii praecipitantiam evitaris; id autem efficies, si tuos proprios naevos, tuaque erronea judicia, hucusque facta, saepius fueris ruminatus.

(a) Ad hoc, ut judicium sit graviter temerarium actualis & immediata ad insufficientiam motivorum advertentia non requiritur; nam mentis aversio, ac praedominans passio saepius istam advertentiam impedit; quousque igitur ista passio placet, eousque parva inde judicia temeraria ac voluntaria saltem in causa erunt, adeoque & plene imputabilia.

Trinit.). Ex occulta hominum superbia oritur, qui post originale peccatum ad imitanda Dei aliorum opera & intentiones judicare presumunt, tamquam si cordium secreta conspicerent; aliena ideo opera, quæ mali speciem quamdam præferunt, facile quisque damnet, nec similia se zgere putat; vel si bona sint aliena opera, horum meritum minuit, quasi ipse meliora patraret.

Apud sanctum Lucam Dominus ait: *Nolite judicare, & non judicabimini* (cap. 6.). Apostolus autem inquit: *Tu quis es, qui judicatum alienum servum? Domino suo stat, aut cadit. Tu autem quid judicas fratrem tuum? Omnes enim stabimus ante tribunal Christi* (Rom. 14.). Rationes ex hisce textibus erui possunt, propter quas ab judicando proximo debemus abstinere. Prima est, quia proximus noster Dei servus est, illique stat aut cadit; neque ad nos attinet illum judicare. Secunda est, quia ante tribunal Christi nos stare oportet judicandos; non alios; neque hic judicemus. Quamobrem hanc regulam statuit sanctus Augustinus: *De manifestis judicemus, de occultis vero Deo judicium relinquamus, quia & ipsa abscondi non possunt. Aperiunt enim mala & judicari, & argui debent; de occultis autem Deo, cui sunt cognita, judicium est relinquendum, atque hæc in die judicii manifestabit.* Duo autem sunt, in quibus temerarium judicium cavere debemus: cum incertum est quo animo quid factum fuerit, vel incertum sit qualis futurus sit, qui nunc vel bonus vel

his nobis apparet. Non ergo reprehendamus ea, quæ nescimus quo animo fiant; neque ita reprehendamus quæ manifesta sunt, ut desperemus sanitatem (cap. 8. de Serm. Domini in monte.). Et alibi ait: *Melius est meliora sentire, quam inexplorata culpæ.* Denique ad Alipium scribens sic monet: *Cavendum est ne dum rem dubiam emendari volumus, majora impune faciamus.* Judicia nostra caritas regat: *caritas non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati: omnia suffert, omnia credit (1. Cor. 13.).* Oportet igitur, ut qui alios judicat, veniam a Deo exoret; videatque, an aliquem judicio suo læserit, & damnum, si quod alteri attulit, sarciat.

Id autem fiet, si malæ, quam de proximo habuit, existimationi bonam substituatur, bene illi optet, pro illo oret. Sicque mala decrescet affectio, ac nova quotidie incrementa caritas capiet (a).

CAPUT

(a) Strictior adhuc datur obligatio dubia proximi facta in meliorem, aut saltem non in pejorem partem interpretandi, prout glossa in illum versum: *Qui non manducat, manducantem non judicet (Rom. 14.)* insinuat, communisque cum Doctore angelico tenet. Nihilominus idem S. Doctor (2. 2. Q. 60. art. 4.) advertit, quandoque licitum esse in deteriore partem quidquam interpretari, non quidem *definitive judicando*; sed *hypotetice supponendo*, ut nempe nostrum vel proximi damnum caveamus, aut malo forsan commisso medelam feramus. Sic juste paterfamilias

CAPUT IV.

Detractionis notio, gravitas, & varii modi.

Omnia, quæ homo possidet, bonorum pretiosissimum profecto est honor, propterea detractio seu murmuratio, quæ hoc bonum auferat, injuriarum est maxima. Fideles sanctus Jacobus sic admonet: *Nolite detrahere alterutrum, fratres mei. Qui detrahit fratri, qui judicat fratrem suum, detrahit legi, & judicat legem (cap. 4.).* Non debemus detrahere alterutrum, omnes enim fratres sumus, & caritatis lex jubet, ut nostrorum fratrum honorem sicut proprium tueamur. Quamobrem qui fratri detrahit, caritatem violat, & injuriam committit. *Qui profert contumeliam, insipiens est (inquit Sapiens Proverb. 10.)* quoniam animam suam occidit, qua major noquit esse insipientia. Animam quoque fratris sui occidit, ipsi honorem eripiens, qui vitæ vilis est anima. Audientium insuper animam necat; dum hi murmurationi faciles præbeant aures, & de ea oblectantur. Tandem Apostolus ait: *Neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt (1. Cor. 6.).* Idcirco detractores sunt fugiendi. *Cum detractoribus (ait Sapiens Prov. 24.), non commiscearis, quoniam rapaces*

miliæ agit, si ad furtiva domestica impediens scrinium claudit; si cum S. Jobo sæpius pro occultis filiorum ac domesticorum delictis dominum deprecatur,

consurget perditio eorum: & ruinam utriusque quis novit? Detractionem sanctus Augustinus vocat animæ fornicationem (*de salut. docum.*); detractoris enim voluntas mendacio jungitur; atque hinc detractionem gignit, quæ christiæ dilectionis puritatem corrumpit.

Detractio est immediata alienæ famæ ablatio, verbis facta, cum intentione alteri nocendi. Hæc postrema conditio omnino est necessaria; nam si quis exempli gratia coram iudice alterum accusat, qui criminis alicujus vere sit reus, vel si contra hunc testimonium dicat, vel ipsum condemnet, bonam utique famam eidem aufert; & detractionem non committit, si juris ordinem servat. Injuriam, quæ verbis fiunt, ex loquentis præsertim intentione sunt metiendæ; si igitur loquens famam eripere non intendat, idque casu eveniat, tunc peccatum mortale non committitur.

Octo modis detractio fieri potest; quatuor nempe directe, & quatuor indirecte. Directe 1. falsa imputando crimina, 2. vera augendo, & amplificando, 3. occulta manifestando, 4. bene facta perverse interpretando. Indirecte vero 1. bona opera negando, 2. eadem minuendo, 3. tacendo, quando silentium alienam virtutem in suspensionem adducit, 4. laudando remisse, ita ut alterius fama vel destruat, vel notabiliter imminuatur (a).

Detra-

(a) Memoriæ gratia omnes detrahendi modos hinc versibus incluserunt:

T 4

Impo

Detrahtio suapte natura mortale est peccatum; iustitiæ siquidem adversatur. Sunt (sicut ait Apostolus *Rom. 1.*) *detrahtores Deo odibiles*. Porro ii solum, qui mortaliter peccant Deo sunt odibiles; qui enim venialiter tantum peccant, Deo quidem displicent, sed non illi Deus odit. Glossa vero ait ideo Apostolum dixisse *odibiles*, ne putarent homines leve esse peccatum detractionem, quæ folis verbis committitur. Alia versio legit *osores*; non enim solum detrahtores Deus odit, sed ipsi quoque Deum oderunt, tamquam iustum & omnipotentem vindicem. Sanctus Cyprianus legit: *abhorrentes Deo*. Quid autem tristius evenire propter peccatum homini potest, quam Deum odisse & abhorrere? Detrahtio iniquior est, quam contumelia; cum enim hæc palam fiat, potest repelli; illa vero repelli nequit, clam siquidem alterum aggreditur.

Omnia crimina, quibus proximus læditur, si homicidium & adulterium excipias, crudelitate vincit detrahtio; etenim eo major proxi-
 irrogatur injuria, quo meliori bono spoliatur. Porro bonum nomen, quod detrahtio auferat, cetera omnia exteriora bona divitiasque auferat, lit juxta Sapientis dictum: *Melius est nomen bonum, quam divitiæ multæ* (*Prov. 22.*).

---

*Imponens, augens, manifestans, in mala vertens.
 Qui negat, aut minuit, reticet, laudatque remittit.
 Versus prior modos detrahendi directos, posterius
 Indirectos exhibet.*

Quæ si vera sunt, quomodo Casuistæ quidam asserere audent, non peccare mortaliter, sed ut maxime venialiter illum, qui calumniatur falsa- que crimina iis obijcit, qui sibi detrahunt, ut eorundem auctoritatem imminuat? Præterea- que docere, contra calumniatorem prolatam ca- lumniam, quamvis mendacium sit, non esse ta- men lethale peccatum neque contra justitiam neque contra caritatem (a)? Itane illud Chri- sti præceptum servatur: *Benedicite maledicenti- bus vobis (Lucæ 6.)*? Itane Dei Filii exem- plum imitabimur, qui ad mortem ductus est tamquam agnus non aperiens os suum? Qui ita docent, duo quidem supponunt. Primo non posse calumniatorem alio modo honorem suum servare. Deinde ipsum revera honorem suum esse servaturum, si inimico suo detrahat, falsa- que eidem crimina obijciat. Verum exceptiones istæ mendacii naturam mutare nequeunt, mul- toque minus gravis mendacii, quo alterius ho- nor læditur; imo ipsæ christianæ patientiæ ad- versantur, & caritatem destruunt. Si dicas opi- nionem hanc speculative esse probabilem, sed
in

(a) Horum Casuistarum opiniones postea Innoçen- tius XI. reprobavit, dum hæec confixit propo- sitiones: *Quidni non nisi veniale sit, detrahentis auctoritatem magnam, sibi noxiam, falso crimina- elidere? Num. 43. Probabile est non peccare mor- taliter, qui imponit falsum crimen alicui, ut suam justitiam & honorem defendat. Et si hoc non sit probabile, vix ulla erit opinio probabilis in Theo- logia. Num. 44. Alias proscripitas propositiones hæc spectantes. Vide (pag. 81.)*

in praxi periculofam; dum calumniam damnare
 fimulas, illius fis patronus. Qui enim hanc
 fententiam speculative probabilem existimat, fa-
 cile eandem ad praxim deducet, ut iree fuae mo-
 rem gerat, falſum illud recentium Caſuiſtarum
 axioma fecutus, videlicet illum tuta conſcientia
 operari, qui probabilem ſententiam ſectatur.

Tunc ſolum veniale peccatum eſt detractio,
 quando ejuſdem eſt levis materia, ideſt quando
 alterius fama leviter tantum læditur. Verum
 hæc levitas ex perſonarum qualitate eſt defini-
 da; etenim quæ circa nonnullas perſonas levis
 eſt, adverſus alias prolata detractio eſſet gravis,
 veluti adverſus eccleſiaſticas perſonas, nempe
 Episcopum, Presbyterum, aut Monachum,
 quorum fama ita delicata eſt, ut ob minimam
 quoque maculam ejus puritas graviter obſulce-
 tur. Majus etiam imo multiplum peccatum eſt
 coram multis alienæ famæ detrudere, quam co-
 ram uno; gravius item coram gravi, nobilique
 viro, quam coram quopiam plebeo homine.

Occultos aliorum corporales defectus detege-
 re, non eſt ſuapte natura mortale peccatum,
 niſi grave inde damnum oriatur; vel niſi corpo-
 ralis defectus alteri coram objiciatur, unde valde
 ille triſtetur; tunc enim graviter caritas lædi-
 tur. Porro plerumque homines hujusmodi es-
 probrationes magis æſtimant, quam illas, quæ
 majoris ſunt momenti (a).

(a) Deliberationis, & advertentiæ defectus tunc
 ſolum peccati hujusce malitiam minuit, cum nec
 animi

2. Venialis culpa est detractio, si ex joco fiat, & recreationis causa, non autem nocendi animo, aut aliquem lædendi; idest si de re levi fiat.

3. Venialis quoque tantum culpa est detractio, si absque deliberatione fiat, sed ex furoris impetu oriatur.

At si quis judicio publico sit infamis, vel si extra judicium improbus passim habeatur, sive nempe, aut usurarius, licetne ejus improbitatem revelare, ejusque crimina ibi palam detegere ubi improbus non habetur?

Respondeo non licere proximi infamiam illic detegere, ubi illa ignoratur, neque declarare

---

animi rancor, neq odium, nec ipse detrahendi habitus ad detractiois actum impulit. Homines sat multi adeo temere de quibusvis obviis, ac suis præcipue osoribus loquuntur, ac si plenum totius humanæ famæ dominium a Deo obtinissent; & tamen plerasque, etiam enormes detractioes suas inadvertentia, aut indeliberatione excusant. Ast vana hæc eorum est excusatio, nec unquam efficiet, ne proximi læsio saltem in causa, & indirecte voluntaria sit. Audaces hi sycophantæ, dum alius quispiam vel leviter ipsorum honorem contingit, ingentes vindictarum, maledictionum, scomatum voragines ignivomi velut Vesuvii eructant, juxta illud: *Tange montes & fumigabunt* (Psal. 143.); de maxima injuria conqueruntur: sua econtra in proximum dicitaria continuo ceu levia contemnunt, nec curant. Sic nempe iniquitas sibi mentitur, nisi a prudente Confessario &c. in veritatis orbitam blande reducat gressu. Vid. *Pars I. pag. 215.*

re nescientibus, animo alteri nocendi; id enim caritati repugnat; præcipue si publico iudicio diffamatus, se jam emendavit, & suum reperavit honorem.

Nonnullæ tamen addendæ sunt exceptiones. Etenim si exempli gratia aliquis, alibi furto damnatus, hic quoque furari posset, liceret alios monere, ut ab homine caveant, qui alibi tamquam fur est damnatus. Similiter si quis de hæresi alibi damnatus, posset hic cives pervertere, & ceret ejus damnationem prodere, ut quilibet ab ejusdem erroribus sibi caveret. Item quando de publico bono agitur: exempli gratia si qui Magistratum aut Beneficium obtinuit, cujus nomina exequi non est aptus; hanc ejusdem inceptitatem quamvis occultam declarare licet. Extra hos casus occultum alterius crimen revelare non licet: neque alicui quamvis prudenti sapientique viro patefacere, qui accepta notitia non abuteretur.

Si reus damnatus bonam famam non receperavit, neque contra justitiam, neque contra civitatem peccat qui eum detegit; non enim illi honor eripitur, quem jam amisit, ejusque damnatio mox innotescet. Excipe nihilominus 1. si hac manifestatione infamiam tertius subiret: exempli gratia si alicujus damnatio ad trinitatem ibi panderetur, ubi ejusdem soror habitat, quæ in istius infamiam vergeret, 2. id non licet respectu ejusdem rei, si hinc periculum oritur, ne gladio, aut veneno interficeretur, vel grave aliquod damnum subiret.

Quando publicum est crimen, utpote coram pluribus commissum, non peccat qui illud ibidem narrat; peccaret autem, si alibi narraret.

Seipsum infamare non licet, nec falsum crimen fateri, ut tortura viteretur; caritas enim jubet, ut quilibet bonum suum nomen tueatur. *Non confundaris dicere verum pro anima tua*, ait Ecclesiasticus (cap. 4.). Hæc autem sui ipsius infamatio mortale esset peccatum, si gravis esset infamia, veluti si quis de hæresi, aliove hujusmodi crimine se accusaret; aut si hoc pacto alius quoque infamaretur, cujus bonum nomen servare oportet. Extra istos duos casus veniale tantum esset peccatum sui ipsius infamatio, si levem nempe culpam sibi quis imputer, aut occultam patefaciat.

Si quis torqueretur, ut complicem proderet, licite proderè illum posset; nemo enim torturam pati tenetur, ut alium servet. Verum excipe, si hæc manifestatio in publicum damnum vergeret; aut si alterius crimen ex sacramentali Confessione quis nosset: postremo enim hoc casu quælibet prius perferenda forent tormenta, imo mors ipsa, quam crimen proderetur.

Sancti illi homines, qui maximos se peccatores nuncupabant, non sunt mentiti, quamvis contra veritatem videantur locuti; considerabant enim quales esse ipsi poterant, & quales fuissent, nisi sa Dei gratia a peccato præservasset. Peccati cujuslibet initium, idest concupiscentiam sibi inesse agnoscebant; nec ignorabant nullum esse
pec-

peccatum, in quod prolabi non possent, si Dei gratia ipsis defuisset. Ex vera igitur humilitate ipsi loquebantur, & infirmitatem suam facti Dei benignitatem celebrabant. Nec se diffamabant apud alios, qui & illorum innocentiam agnoscabant, & bene norant Dei spiritu afflatos eosdem sic loqui,

CAPUT V.

Irrisionis, Contumelie, Susurrationis malitia.

Irrisio altera injuriæ species est, qua proximus læditur, dum coram aliis irronice laudatur, aut vituperatus ad erubescendum provocatur. Nimium frequens est, & a plerisque, etiam cæteroque piis hominibus parvi penditur. Hæc tamen sæpenumero caritas læditur; & quo plus ingenio valet, eo magis lædit, majorique pudore, ac confusione alterum afficit. David in primo primi Psalmi versiculo beatum illum vocat, *qui in cathedra pestilentie non sedit*; ubi habetur textus legit: *in cathedra irrisorum*. Hæc hi duo textus invicem conveniunt; nam irrisio vere est pestilentia, quæ irrisorem & auditorem veneno suo afficit; sæpe enim irrisionis joco non levis detractio, aut contumelia detestabili attingitur; graviumque litium, ac averfionum fomes ponitur, hinc Sapiens ait: *Ejice derisorem, & exhibit cum eo jurgium, cessabuntque causæ & contumeliæ* (Prov. 22.).

Contumelia injusta est proximi dehonoriatio sive verbis, sive factis exhibita. Christus Dominus contumeliosum gehennæ ignis reum pronunciat (*Matth. 5.*), & Apostolus eundem iis accenset, quos Deus in reprobum sensum tradidit (*Rom. 1.*). Unde nisi inadvertentia, aut materiæ levitate minuatur, grave peccatum est, vulnusque grave caritati infligit, quod non nisi veniæ petitione, ac deprecatione sanari potest. Hoc tamen de injuriante, qui æqualis, vel inferioris conditionis respectivo ad injuratum existit, est intelligendum; in nobili, aut alio altioris dignitatis viro, solam pristina benevolentia exhibitionem, gratia, aut beneficii largitionem sufficere communis Doctorum sententia affirmat. Imo si superior, aut parens correctionis gratia subditum, aut filium discolum non nihil confundat, postquam monitiones privatas ille sprevit, de contumelia sibi illata, inepte conqueritur.

Sufurratio seu iniqua amici coram amico descriptio graviter caritati opponitur: ipsa enim personas separat, quæ mutua amicitia copulantur. Sacrae Litteræ de ea tamquam de gravi peccato loquuntur, quod magna cura est vitandum. Judæis hanc Deus in Levitico prohibet: *Non erit criminator, nec susurro in populo* (*cap. 19.*). In Proverbiis Sapiens ait: *Verba susurronis, quia simplicia, perveniunt ad intima ventris* (*cap. 26.*). Susurronis verba nec odium, nec artem præferunt, quia sunt simplicia. Sed eo periculosiora sunt, magisque animam fauciant. Ecclesiasticus inquit: *Ne ap-*
pelle-

pelleris susurro, & lingua tua ne capiariis & confundaris (cap. 5.). Addit deinde: *Susurro coinquinabit animam suam, & in omnibus odietur; & qui cum eo manserit, odiosus erit (cap. 21.).* Demum subjicit: *Susurro & bilinguis maledictus; multos enim turbabit pacem habentes (cap. 28.).* Peccat igitur susurro, quia multos turbat pacem habentes; & qui cum eo manserit, ex illius consortio odiosus erit; ipse vero est maledictus, quia pacem turbat ac destruit. Sanctus Apostolus Paulus peccata enumerans, quæ infideles Deum ignorantem commiserant, ait: *Susurriones, detractores Dei odibiles (Rom. 1.).* Ad Corinthios vero scribens sic inquit: *Timeo ne forte cum venero, non quales volo, inveniam vos: ne forte detractiones, inflationes, seditiones sint inter vos (1. Cor. 12.).* Susurratio conjugum pacem turbat, amicitias solvit, probos viros incautos Principibus invidiosos reddit, civilem denique societatem pessumdat. Quando igitur grave alteri damnus falsa relatione quis attulit, illud pro vitio debet reparare, aut fatendo se falsa narrasse, aut bona alterius facta laudando, aut congruo aptoque alio modo.

CAPUT VI.

Libellos famosos legere, aut detrahentes audire omnino illicitum est.

Famosorum libellorum auctores leges civiles puniunt, & ad illatam reparandam injuriam compellunt. Publicæ hæc calumniæ magno re-

vera vulnere alienam famam afficiunt; & quo magis elegantia & ingenio valent, eo lethale magis & immedicabile vulnus infligunt. Maxime vero detestandæ sunt, si quando Ecclesiæ ministros, Episcopos videlicet & Parochos, aut Principes vel Magistratus laceffant. Hoc tamen ævo nihil est frequentius. Satyrarum torrente vidimus altiora dignitatum & virtutum allui cacumina: non Regibus, non Pontificibus, non Episcopis calumnia pepercit: detestanda cantari carmina audivimus, hæc cum plausu excepta sunt, hæc avidè quæsitæ, & in seriniis tamquam sacra scripta collocata. Qui vero Superiores suos vel ecclesiasticos vel sæculares debita reverentia ex animo colunt, ab hisce scriptis tamquam veneno infectis abhorrent: non iis oblectantur, non illa celebrant, nec domi suæ detinent, ne in Auctorum peccato participient (a).

Sanctus Bernardus inquit: *Detrahere, aut detrahentes audire, utrum horum detestabilius sit, non facile dixerim (de consider. lib. 5.)*.

Quem-

(a) Hujusmodi volantibus pagellis, ac famosis libris plurimæ librariarum officinæ turgent, suntque lectoribus non paucis eo acceptiores, quo pluribus scommatibus, ac calumniis scatent. Libros de rebus sacris absque Superiorum licentia, aut expressio Auctoris nomine typis edere vel etiam in scriptis vulgare Tridentinum Concilium sub anathemate prohibuit (*Sess. 4. de edit. & usu lib. sacror.*) hancque pœnam Leo X. etiam ad retinentes, vendentes in Concilio Lateranensi extendit (*Sess. 10. decret. 3.*).

Quemadmodum hominis christiani lingua fratris sui honorem lædere numquam debet; ita aures quoque suas, oculosque debet a detractione cohibere, qua fratris fama laceffitur. Vana exortatio coram Deo est, si quis dicat se illos non odisse, contra quos scriptæ sunt satyræ; sed solum carminis elegantia, & ingenio delectari. Non enim licet aliorum jactura oblectari; nec tot profecto satyrarum prodirent Auctores, nisi lectores reperirent, qui hæc Scripta laudarent. plerique siquidem satyrarum scriptores, illi potius exercendi, excolendique ingenii causa, quam partium odio, studiove illas conscribunt.

Sæpenumero tamen evenit, ut pii ceteroquin homines, qui bonam tuentur causam, vel tueri putant, injuriis, calumniisque illos lacerant, quibus respondent, aut quos impugnant. Nostrum hoc sæculum plurima hujusmodi scripta protulit, quorum Auctores zelus exerceant, & ad suos crudeliter lacerandos adversarios impulit. Gradum a doctrina ad personam ipsi fecerunt; & dum pravas sententias damnant, Doctorum famam lacerare licitum sibi putant. Hoc veritatem & caritatem lædit: hoc Deus vehementer odit: hoc zeli velo frustra tegitur.

Hos Auctores tamquam detractores Deus puniet, qui fratrum suorum famam lædunt, etsi causam alioquin bonam tueantur. Inquit sanctus Judas Apostolus: *Cum Michael Archangelus cum diabolo disputans altercaretur de Moyse corpore, non est ausus judicium inferre blasphemicae.* Si Archangelus dæmoni maledicere

non est ausus, nec contra illum iudicium inferre blasphemiam, quis feret Presbyteros & Monachos fratribus suis maledicere; atrocibus illos onerare calumniis, & detestandas contra ipsos comminisci accusationes coram populo, Principibusque?

Istud ne nobis imitandum exemplum Apostoli reliquere? Ubinam quaeso in suis sanctus Paulus epistolis pseudoapostolos & pseudodoctores calumniis infectatur? Falsa eorum dogmata valide refutasse contentus, personis parcat, nec caritatem umquam, aut veritatem violat. Sancti Ecclesiae Patres eodem spiritu contra haereticos scripsere; sanctusque Augustinus, qui adversus obstinatiores & periculosiores haereticos pugnavit, veneno numquam vel aceto scripta sua conspersit. Acer quandoque est sanctus Hieronymus, sed non occultas Vigilantio actiones objicit, nec falsis criminibus ejus famam obruit. Praeterea valde inter se distant haeretici ab Ecclesia damnati, & homines catholicae communionis, nondum ab Ecclesia iudicati, & quos saepe falso erroribus obnoxios suspicamus. Apostolus ad Titum scribens sic de Cretensibus ait: *Increpa illos dure, ut sani sint in fide (cap. 1.)*. At si infirmi medicos suos maledictis laceessant, detestanda simul & deploranda amentia est. Haec scripta curiositate prius oblectant; paulatim deinde venenum suum in legentium corda infundunt, efficiuntque, ut de aliis primo quis suspicetur, eosdem mox damnet, ac tandem oderit. Satius igitur esset libros hosce non legere: si

vero ex publico officio legendi sunt, ut de illis feratur sententia, Deum rogare oportet, ut non a detractionis veneno fervet, & ut caritas in nostro corde perseveret.

Qui alium ad detrahendum impellit, qui ex levitate aut odio detractione oblectatur, grave æque peccatum ac detractor committit: qui autem silentio, vel auctoritate detrahentem potest compescere, id debet exequi. David de seipso fatetur: *Detrahentem secreto proximo suo, hinc persequabar* (*Psalm. 100.*). Sanctus Luthovicus detractores ad se accedere non patiebatur; illiusque statim os obstruebat, qui de aliis coepisset obloqui. Hoc Sancti Regis exemplum Principes imitentur, qui innocentes se esse existimant, quia non detrahunt; sed aliis detractores maledicere patienter ferunt, suoque silentio detrahentes approbant. Inferior, qui grave sibi malum non timet, si superiori suo detrahentem contradicat, hoc leve malum pati debet, & industria sua superiorem a detrahendo cohibere; debet quoque injuriam aliquam patienter ferre, ut hoc caritatis opus exercent. Hæc enim contradictio aut detractorem a detrahendo compescit, aut alterius apud circumstantes bonum nomen tuetur. At si ex correctione grave sibi malum timet, vel si inutilem illam putat ad detractorem coercendum, non tenetur aliquid loqui vel agere ut detractorem corrigat; tunc sufficit, si silentio suo, orisque habitu ostendat detractionem sibi displicuisse.

CAPUT VII.

Famam restituere detractores tenentur.

Detractor, qui alterius famam revera læsit, hanc reparare tenetur. Si vero alter jam esset vitiiis suis infamis, aut si detrahenti nemo credidit, tunc detractor ad famam reparandam non tenetur. Cum autem postrema hæc circumstantia res sit valde incerta, fatius est læsum alterius honorem reparare.

Secundo Judices, testes, accusatores, qui vere alterius crimen in judicio manifestarunt, ad famæ restitutionem non tenentur.

Tertio si persona læsa famam alio modo perfecte jam recuperavit, veluti si detractor mendacii sit convictus; vel si læsa persona illius aliquo opere calumniam quamlibet destruxit, detractor a restituendi onere liberatur.

Quarto si calumniam passus detractori gratis, aut ob acceptam pecuniam ignovit, detractor a restitutionis onere liber erit. Quamvis autem detractoribus ignoscere valde pium opus sit; tamen si persona læsa esset in dignitate constituta, cui proinde necessarium esset bonum nomen tueri; aut si ex injuriæ condonatione tertii fama læderetur; tunc non liceret honoris reparationem recusare, ne propria infamia bono publico, vel alteri noceret.

Si quis alium falso de crimine accusavit, oportet ut detractor læsum honorem coram illis repararet, quibus præsentibus calumniam protulit,

lit, & fateatur se mentitum fuisse. Si falsum crimen non narravit, sed occultum prodidit, non dicat se esse mentitum; sed illum, qui calumniatus est, coram aliis laudet, læsumque honorem meliori, quo potest, modo restituat. Sed si alia via occultum crimen innotesceret, non teneretur detractor læsum honorem reparare; attamen si damnum aliud ex detractoris narratione alteri obvenisset, teneretur ipse hoc damnum resarcire.

Qui de vero crimine in iudicio accusatus, crimen illud negat, suumque accusatorem mentem, ac improbum vocat: debet accusatus accusatoris famam reparare, si crimen iste non probet; si vero illud probet, ad famæ reparationem accusatus non teneretur.

Qui alienam famam læsit, & alterum calumniatus est, debet alterius famam etiam cum proprii honoris jactura reparare; quemadmodum qui aliena rapuit, debet etiam cum bonorum suorum jactura restituere.

Attamen si vilem, ac plebeam personam nobilis quispiam, & in dignitate constitutus calumniaverit, non teneretur hic tam exacte famam restituere: sufficit interdum, ut læsum alterius honorem pecuniæ largitione reparet.

Si quis calumniam passus vitæ discrimen propterea subiret, oporteret, ut calumniator suum mendacium fateretur, & vitæ etiam propriæ periculo proximi vitam servaret: quod contra dicat Dicastillus. Si vero Nicolaus

Monitorii obligatio & extensio &c. 311

empli gratia Petrum occidisset, Judex autem Claudium tamquam reum damnaret; non teneretur Nicolaus se homicidii reum coram iudice fateri, ipse siquidem Claudium non est calumniatus.

Si duo se invicem diffamarint, non semper alterius alter famam tenetur reparare, si uterque hanc reparationem facere recuset. Sed si hic alteri reparationem facere est paratus, idem & alter prestare debet.

CAPUT VIII.

Monitorii obligatio & extensio declaratur.

Monitorium pro revelatione generaliter loquendo omnes illos obligat, qui sub mortali peccato revelare tenentur, sive ex rei natura hæc obligatio oriatur, ut alterius impediatur damnum, aut procuretur utilitas; sive ex Superioris jussu, quo non jubente non teneretur subditus revelare. Contra vero quotiescumque non revelans mortale peccatum non committit, excommunicationem pariter non incurrit.

Nemo criminis penitus occulti, quod ipse solus novit, auctorem revelare tenetur, nisi de publico Ecclesiæ & Reipublicæ bono agatur, præsertim si crimen adhuc patrandum sit, ut impediatur. Quod si alicujus tantum famæ læsio, aut damnum metuitur, quando debitor tenetur restituere, &, quamvis monitus, id facere negligit; qui rem, etsi secretam, norunt, revela-

re tenentur. Si revelationem tantum, non
 cufationem aut delationem monitorium impera
 qui eidem non parer, censuræ subditur, quæ
 vis quæ asserit probare nequeat; cum enim per
 cesserit denunciatio, & testes tantum quærantur
 qui rem novit, etsi persona sit singularis, tamen
 juridice interrogatus tamquam testis debet
 spondere. Secus evenit in delatione; etiam
 crimen, quod probari nequit, est veluti
 no occultum; qui vero crimen, de quo alter
 accusat, probare nequit, censetur calumniator
 præterea inutilis esset hæc delatio probatio
 carens, quamvis læderet accusatum, & con
 sione operiret. Quod si Monitorium hæc
 beat clausulam: *Quicumque crimen istud co
 missum esse noverint, ipsum debent revelare*
 id ita intelligi debet, si delator crimen probare
 possit, sive teste majori omni exceptione, si
 scripto, sive urgentibus indiciis. Quod si
 datur clausula: *Denunciatio fiat, etsi probare
 nequeat*: tunc nulla esset parendi obligatio
 cum manifestus error subesset. At ubi de
 trimonio agitur, qui sibi notum impedimentum
 probare nequit, illud nihilominus denunciatio
 tenetur; id enim sponsis & consanguineis
 sternit ad investigandam impedimenti veritatem
 quæ alias maneret semper occulta. Idem
 dicendum, si rei notitia quæritur, unde gravi
 Ecclesiæ aut Reipublicæ damnum timeatur, quod
 vitari facile potest, cum utilis opportuna
 pitur admonitio; nam qui Ecclesiæ, aut Reipublicæ
 præsumunt, si moneantur, possunt facile
 gotium intime examinare, & ex indiciorum

veritate & probabilitate opportuna imminenti malo adhibere remedia.

Si quis secretum prodere nequit, quin naturæ jus violat, quod fidelitatem postulat, hic censuræ minime subditur. Hujusmodi sunt Advocati, Procuratores, Chirurghi, Medici, & Obstetrices, etiamsi semiprobarationes adessent, & criminis infamia monitorium præcederet: his ille quoque est accensendus, qui a perfido secreti proditorẽ rem didicit. Attamen neque ab amico, neque ab alio interdum secretum legitime servari potest; ubi de Ecclesiæ videlicet aut Reipublicæ bono agitur, aut grave alterius damnum est impediendum. At si secreti conscius gravior sibi malum ex ejus revelatione timet, quam alteri ex ejusdem occultatione imminet, illud revelare non tenetur.

Id revelare non tenemur, quod a sublestæ fidei homine audivimus, aut si narrantis nomen tumus obliti; quando ab hoc solo homine id accepimus; aut jam ipse id revelavit.

Nemo injuriam, quam passus est, revelare tenetur; neque enim impedire monitorium potest, quin Evangelii consilium sectemur, quod ad dimittendas injurias nos hortatur. Equidem scio Pium IV. & Gregorium XV. Bullis suis jussisse, ut pœnitentes a Confessario in confessione ad luxuriam sollicitati eundem denuncient: at hic de religionis negotio, & de animarum salute agitur.

Criminis alicujus occulti, aut cogniti auctorem manifestare non oportet, si ipse jam se cor-

rexit; nisi aliquod adhuc ex illo crimine gra-
Reipublicæ malum evenire possit; aut ejusdem
scandalum adhuc duret, aut si plura denuo
trentur crimina; aut si iudex prudenter
met admissum crimen fore puniendum.

In criminali causa non tenetur reus seipsum
prodere, suumque crimen fateri, neque sub
communicationis pœna, nisi contra ipsum est
sempliciter probatio, graviora indicia, & fama com-
munis: at in civili causa, monitorio est par-
dum, & aut per se aut per alium satisfaci-
oportet. Quod si, ut malum aliquod eveniat
veluti in causa matrimonij ad illicitum impedi-
dum conjugium, vel in Ordinatione ad aver-
dam irregularitatem, Iudex jubeat, ut occultum
impedimentum, aut defectus deregatur, para-
dum est. Porro hæc regula semper viget, quan-
do Iudex procedit, non ut puniat, sed ut malum
impediat, reoque prosit.

Neque suum complicem tenetur reus reve-
lare, quia hoc pacto seipsum proderet; neque
complex principalem suum auctorem, si de-
ciandi præceptum contra regulas juris fiat. Co-
terum qui decoctorem ficto aliquo contractu
aliove modo jovit ad suos creditores fallendo
rei veritatem revelare tenetur, postquam eum
dem monuit, ut debita sua solvat, aut quod appo-
se habet, reddat: secus censuram incurrit, et
revelando gravi infamiae, aut supplicii periculo
se exponat, aut gravioris sui vel alterius dam-
ni.

Consanguinei usque ad quartum gradum
tenentur se invicem prodere, nisi ubi de Eccl-

Re aut Reipublicæ bono agitur, nec adhuc commissum est crimen; id tamen in cognitione tantum carnali locum habet, non autem in spirituali orta ex Baptismo aut Confirmatione. Idem dicendum est de domesticis, & universim de iis omnibus, quorum vitæ, aut bonis revelatio periculum creat. Publicum tamen bonum privato semper debet anteferri; nec nimium sibi est indulgendum.

Quando monitorium revelationem alicujus rei postulat, cujus auctorem id agendo non peccasse aliquis novit, censuræ hic non subjacet, si illius actionis auctorem non revelet. Jubet exempli gratia monitorium, ut ille denunciatur, qui certam Nicolao pecuniæ summam furripuit: hanc scio a Bernardo, quia sibi debitam, fuisse surreptam: non teneor ego Bernardum denunciare. Nec illum teneor denunciare, qui revera furatus est, sed restituere modo nequit, & licite restitutionem, quam optat facere, potest differre; idem enim de revelatione, ac de restitutione statui oportet; vera autem impotentia restituendi onus tollit. Redit vero restituendi obligatio, si cesset impotentia; nec potest tunc debitor sine culpa, & sine creditoris injuria restitutionem differre; redit quoque hæc obligatio, quando debitor dimidium saltem restituere potest, quamvis integrum debitum reddere nequeat. Quod si dubia est impotentia, tunc oportet revelare.

Nemo tenetur longam inire viam, aut magnos sumptus facere, ut revelet.

Si

Si quis aliquid se non revelaturum juramento non potest tamen revelationem omittere hinc juramenti prætextu, quod iniquitatis vinculum non est: si vero quis dubitat, an revelare tenetur, hic debet revelare.

Qui revelare tenentur, nec revelant, damnari debent, quibus silentio suo causam præbent. Ad Episcopum isti mittendi sunt, aut ad eum, qui ab Episcopo habet absolvendi facultatem, si excommunicatio est reservata. Quando absolutionis necessitas urgeat, satisfaciendi præmissionem a pœnitente Parochus exigat, nisi illum absolvat.

Qui jam elapso monitorii termino satisfacti non sunt, ideoque censuram incurrit, absolutione indiget, etsi ille, cujus interest, debitum omne dimittere velit.

SECTIO II.

DE
NONO ET DECIMO DECALOGI
PRÆCEPTO.

CAPUT I.

Præcepti noni explicatio.

Sexto præcepto adulterium prohibetur; sed Judæi putare facile poterant, sicut revere-
& putabant & credebant, exteriorem solum esse
ulterii actum esse veritum. Hoc igitur præceptum
homo

homines Deus docet, non solum adulterii actum esse malum, sed & ejusdem patrandi desiderium esse peccatum. Id apud sanctum Matthæum Christus declarat: *Audistis (inquit cap. 15.) quia dictum est antiquis, non mœchaberis: ego autem dico vobis, quia omnis, qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo.* Hujus præcepti ratio est; quia Deus homines diversimode sibi obedire vult, ac terræ Principibus, qui homines sunt, obediunt. Qui Principis voluntatem exterius exequitur, & id facit, quod leges jubent, nequit hic a Principe puniri; non enim mens, animusque Principi subest. Deus autem, sicut cunctorum hominum est dominus, ita eorum mentes, animosque moderatur; ideoque jubere potest, & jubet, singulorum mentem, animumque sibi servire. Peculiaris insuper ratio movere illos debet, qui Evangelium sectantur; Evangelium siquidem lex est interior spiritus & veritatis. Quamobrem perfectus non est Christianus, qui exterius tantum Dei servat præcepta; sed qui eadem amat, iis delectatur, ac libens & gaudens pro Dei gloria illa exequitur.

Hoc præcepto carnalia omnia desideria prohibentur, carnalis omnis concupiscentia vetatur. Hinc patet quantum a vero & ab honesto longe aberrant novi quidam Casuistæ. Docet eorum aliquis: „ turpia verba, quamvis inhonesta & obscœna repræsentent, esse de se indifferentia, cum vero ex levitate aut curiositate procedunt, venialia tantum esse peccata; illum
„ quo-

„ quoque venialiter tantum peccare, qui in
 „ nestis delectatur sermonibus, si turpia appo
 „ non intendit; audientes autem ex curiositate
 „ huiusmodi sermones veniale pariter ducunt
 „ peccatum committere “. Visui etiam de
 „ dirui eandem doctrinam accommodat, subde
 „ obscenorum visum, ex naturali solum & le
 „ suali voluptate, absque intentione ad carnal
 „ desiderium progrediendi, neque veniale pe
 „ catum sibi videri; hinc posse aliquem omne
 „ sui corporis partes aspiceret, imo & alius
 „ quin & alterius sexus, ex curiositate, duc
 „ modo id a longe fiat, & per breve tempus
 „ spatium, nec gravis inde oriatur commotio.
 Doctrinam suam hac ratione probat, quia he
 „ jusmodi aspectus ideo solum potest reprehendi
 „ quia est periculosus. At nonne merito aspectus
 „ isti damnantur, quia periculum creant? Nonne
 „ periculum istud semper est grave? Nonne pro
 „ xima est peccandi occasio? Nonne aspectus isti
 „ ex prava concupiscentia promanant, que non
 „ prohibetur præcepto? Non igitur permittuntur
 „ sunt, sed prohibendi homini christiano, ex cau
 „ ore, ut ait Apostolus, nullus sermo malus de ore
 „ bet procedere: *Omnis sermo malus de ore
 „ stro non procedat (Ephes. 4.)*.

Alius Casuista de tactibus inter sponsos
 „ quens, ait esse licitos, dummodo pollutio
 „ absit periculum, vel pravis desideriis consensu
 „ di. Addit alius licita quoque esse oscula
 „ sponsus hæc exercent, ne frigidus rusticus ve
 „ tetur, etiamsi pollutionis periculum addit.

verecundiusne loqui potest? Possuntne hæc sine rubore legi? Nonne hoc pacto christiani conjugii sanctitas violatur, quæ sponfos utrosque esse æque castos postulat, & omnem turpitudinem ab eorum commercio amovet?

Alter denique docet, licite posse aliquem se oblectare cogitatione voluptatis, quam ex copula caperet cum muliere, si hæc sua esset uxor; & hanc tradit regulam, videlicet voluptatem, quam ex objecto sub conditione aliqua considerato voluntas capit, sine qua conditione objectum illud mortale esset peccatum, non esse illicitam hac addita conditione. Nonne sic nova creantur monstra, ut foveatur luxuria, in quam homines adeo sunt proni? Nonne sic lata aperitur via Monachis ac Presbyteris ad puritatem suam pravis quibuslibet cogitationibus fœdendam, inanium harum abstractionum prætextu, quæ pravam concupiscentiam clam foveant (a)?

Hæc

(a) Triplex hic conditionati desiderii distingui objectum solet. Unum ita ab intrinseco est malum, ut nulla cohonestari conditione possit, uti Dei odium &c.: alterum intrinsece quidem malum, sed addita quadam conditione cohonestandum, uti furtum &c.: tertiam de se indifferens, solumque malum quia prohibitum, uti opus servile in die festo &c. Desideria circa objecta primi generis semper sunt inhonesta, quia quævis conditio eis adjecta, utpote impossibilis, habetur pro non adjecta. Hinc desiderium, quo Deum odisse vellem, si esset licitum, semper est malum. Desideria circa objecta secundi generis, utut satis sint periculosa, quandoque tamen in se

Hæc igitur rejicienda sunt sophismata, et
 tumque, ac litteram sectari oportet non præ-
 cepti, quod pravam omnem carnis cupiditatem
 cogitationes omnes inhonestas, turpia verba
 obscænosque quoslibet aspectus prohibet.

CAPUT II.

Decimi præcepti explanatio.

Aliena non modo rapere, sed etiam concu-
 scere Deus verat; hoc enim caritati opposi-
 tur, qua proximum debemus diligere. Præ-
 rea hæc cupiditas ex amore oritur, quo terra
 bona prosequimur, quæ a nobis non sunt am-
 da, juxta sancti Joannis præceptum, qui ait
Nolite diligere mundum, neque ea quæ sunt in
mundo (1. Joan. 2.).

Hiscæ verbis, quibus decimum hoc præ-
 ceptum nobis proponitur, nempe: *Non concu-
 piscas domum proximi tui, non servum, na
 ancillam, non bovem, non asinum:* compre-
 henduntur

se honesta sunt, si nempe addita conditio tota
 malitiam ab objecto removeat; secus si conditio
 nihil vel unam solum aggravantem circumstantiam
 ab objecto tollat. Exemplum primi: *Furare
 non esset licitum.* Exemplum secundi: *Occidere
 non esset infernus: Fornicationem committere
 si non essem Clericus, vel Religiosus.* Delicta
 denique, quæ tertii generis objecta respiciunt
 uti non audirem sacrum in die festo, si esset
 licitum &c. de se nec mala, nec periculosa sunt
 attamen vana, ac plerumque, si verbis expo-
 nuntur, scandalum in audientibus causant.

dantur omnia, quæ illius sunt, quæ nec desiderare licet, nec invidere. Commune fere peccatum est invidia, a qua pauci admodum satis diligenter sibi cavent. Res tamen est periculi plena, eoque magis formidanda, quo minus plerumque cognoscitur. *Invidia diaboli* (ait Sapiens cap. 2.) *mors intravit in mundum.* Per invidiam in cor hominis mors intrat; extinguit enim ipsa caritatem, quæ vera hominis vita est. A superbia invidia gignitur, ait sanctus Augustinus; propriam siquidem superbe amando excellentiam, aliis homo invidet, quos sibi dignitate, honore, & virtutibus æquales videt, aut credit. Caritas autem, quæ invidiam expellit, bona omnia communia inter christianos reddit. *Habet ille virginitatem* (inquit sanctus Doctor Homil. 15. inter 50.) *ama illum, & tua est. Iterum tu habes forte majorem patientiam: diligat te, & sua est. Ille potest satis vigilare; si non invidet, tuum est studium ejus. Tu forte potes amplius jejunare; si amat te, suum est jejunium tuum, quia per caritatem tu in illo es, & ipse in te est.*

Hoc præcepto prohibemur proximum vi cogere, aut malis artibus impellere ad vendendam domum suam, bona, aut officium, quod optamus. Id attendant ii omnes, qui vicinos agros volunt acquirere, & prædiorum suorum fines extendere. Maledictionem illis Propheta minatur inquitens: *Væ vobis, qui conjungitis domum, & agrum agro copulatis usque ad terminum loci. Numquid habitabitis vos soli in medio terræ.*

Godean Theol. Mor. Pars II. X 10

ra (Isaia 5.) . Non solum veritum est de
na bona velle injuste acquirere, sed etiam eos
desiderare ; nam hujusmodi cupiditas christi-
nis haud convenit, qui non debent mundum de-
gere, neque ea quæ sunt in mundo, sicut supra
(Part. I.) diligenter probavimus. Caritas a nobis
exigit, ut simus de alienis bonis *socialiter* con-
dentes, ut inquit sanctus Augustinus ; ideo la-
cuique servare debemus : quomodo igitur
invidere optare licebit ?

